

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมกับรูปแบบการพัฒนาที่ดิน: กรณีศึกษาอำเภอเมืองสงขลา ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาดินในพื้นที่ศึกษา 2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมในพื้นที่ศึกษา ในช่วง พ.ศ.2536-2550 3) เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ศึกษาในช่วง พ.ศ. 2536-2550 4) เสนอแนะแนวทางในการวางแผนพัฒนาเมืองสงขลา การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ที่มุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative data) และข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย และนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์และสรุปผล โดยงานวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดทั้งในด้านเนื้อหา และด้านเวลา ข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ด้านข้อมูลเชิงปริมาณไม่ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ทุก ๆ ปี การอธิบายในบางประเด็นอาจจะไม่ต่อเนื่อง และอุปสรรคในด้านการเดินทางเนื่องจากพื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย การเดินทางทุกครั้งต้องใช้เวลาและเงินทุน แต่ผู้วิจัยได้พยายามทำให้การศึกษาในครั้งนี้มีเนื้อหาที่ครอบคลุมและน่าเชื่อถือมากที่สุด เพื่อให้ผลการศึกษาที่ได้ เป็นไปตามประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นฐานข้อมูลสำหรับการพัฒนาเมืองสงขลาได้จริง ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

6.1 ข้อสรุปจากงานวิจัย

1) จากการศึกษานโยบายเรื่องปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาดิน เมื่อนำมาพิจารณากับอำเภอเมืองสงขลา ทำให้ทราบว่าพื้นที่อำเภอเมืองสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจ มีปัจจัยหลากหลายที่คอยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ดังจุดให้นักลงทุนพัฒนาดินทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เข้ามาลงทุนเพื่อผลตอบแทนทางด้านผลกำไรและผลประโยชน์ทางด้านสังคม อำเภอเมืองสงขลา มีภูมิประเทศที่น่าสนใจ โดยภายในพื้นที่เดียวมีภูมิประเทศที่หลากหลาย คือ ทางด้านทิศเหนือเป็นแหลมยื่นออกสู่ทะเล ขนาบด้วยอ่าวไทยและทะเลสาบสงขลา มีเกาะที่เป็นที่อยู่อาศัยที่สำคัญตั้งอยู่กลางทะเลสาบสงขลา คือ เกาะยอ ทางด้านทิศตะวันออกติดกับชายฝั่งอ่าวไทย

เป็นชายหาดทอดยาว ทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นที่ราบสลับภูเขา จากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้อำเภอเมืองสงขลามีโอกาสและข้อได้เปรียบในการที่จะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้หลากหลาย อีกทั้งอำเภอเมืองสงขลามีสภาพและความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมมีทางเลือกสำหรับการเดินทาง ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ มีสถานที่อำนวยความสะดวกทางด้านพาณิชยกรรม สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้จะทำให้เมืองมีความเจริญอย่างรวดเร็ว (คำพล พัวพาณิชย์, 2535, น. 2-4) ศูนย์กลางการขนส่งที่สำคัญ คือ ท่าเรือน้ำลึกสงขลาเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าที่สำคัญของทั้งระดับท้องถิ่น และระดับภูมิภาค เป็นศูนย์กลางในการขนส่งสินค้านำเข้า-ส่งออก และกระจายสินค้าไปทั่วทั้งภูมิภาค สร้างรายได้แก่จังหวัดอย่างมหาศาล อำเภอเมืองสงขลายังมีถนนสายหลักที่สำคัญที่ใช้สำหรับเดินทางและขนส่งสินค้า คือ ทางหลวงแผ่นดิน 407 (ถนนกาญจนาภิเษก) และทางหลวงแผ่นดิน 414 (ถนนลพบุรีราเมศวร์) เป็นสองเส้นทางที่มุ่งหน้าไปยังอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งพาณิชยกรรมที่สำคัญของจังหวัดสงขลา ส่วนการคมนาคมทางอากาศ อำเภอเมืองสงขลามีสถานบินที่ใช้ในราชการทหาร แต่ปัจจุบันอนุญาตให้เอกชนใช้เพื่อขนส่งแรงงานไปทำงานยังแท่นขุดเจาะน้ำมันกลางอ่าวไทย ด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ อำเภอเมืองสงขลาถูกจัดให้เป็นเมืองแห่งศูนย์กลางทางราชการและการศึกษา มีสถานที่ราชการที่สำคัญทั้งระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค มีสถานศึกษาในทุกระดับการศึกษา มีความพร้อมทางด้านสาธารณสุขที่สามารถรองรับผู้ป่วยทั้งในและนอกพื้นที่ ปัจจุบันมีสถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ และสถานที่ท่องเที่ยวเดิมที่ได้รับการพัฒนาขึ้นใหม่ ส่วนด้านเทคโนโลยีอำเภอเมืองสงขลามีความโชคดี ที่มีภูมิประเทศติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ซึ่งทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตขุดเจาะน้ำมัน เลือกที่จะใช้พื้นที่อำเภอเมืองสงขลาเป็นฐานที่ตั้งของการซ่อมบำรุงและส่งแรงงานไปยังแท่นขุดเจาะน้ำมันกลางอ่าวไทย

สภาพทางเศรษฐกิจ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่คอยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาที่ดิน เนื่องจากอำเภอเมืองสงขลามีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ทั้งภาคพาณิชยกรรม ภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม และการประมง ในความหลากหลายของกิจกรรมทางเศรษฐกิจนี้ ทำให้ดึงดูดนักลงทุนด้านการค้าและนักพัฒนาที่ดิน เนื่องจากสามารถเป็นข้อได้เปรียบในการลงทุนและการติดต่อทำการค้าระหว่างภาคการผลิต อาทิเช่น อำเภอเมืองสงขลาที่ทำเรือประมง ทำให้ในพื้นที่มีโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำเพื่อรองรับผลผลิตสัตว์น้ำจากท่าเรือประมง หรือมีพื้นที่ส่วนใหญ่ทางด้านทิศใต้ปลูกยางพารา จึงมีโรงงานแปรรูปไม้ยางพารา ทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ยางพารา เหล่านี้เป็นข้อได้เปรียบในการลดต้นทุนค่าขนส่งวัตถุดิบ ส่วนด้านราคาที่ดินสามารถที่จะบ่งบอก

ถึงสมรรถนะของที่ดินที่สามารถสร้างผลตอบแทนให้แก่นักลงทุนได้ โดยอำเภอเมืองสงขลามีราคาที่ดินในระดับที่ค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ข้างเคียง เป็นรองเพียงอำเภอหาดใหญ่

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้กำหนดให้จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเชิงพื้นที่ในภาคใต้ของประเทศไทย เรื่อยมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เนื้อหาของแผนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสงขลาโดยสรุป เน้นที่การจัดวางโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ และการคมนาคมขนส่งให้แก่จังหวัดสงขลา เพื่อที่จะพัฒนาให้เป็นเมืองศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งทางด้านการค้า การบริการ การลงทุน และศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง ซึ่งอำเภอเมืองสงขลาได้รับผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรงจากแผนพัฒนาดังกล่าว อาทิเช่น ท่าเรือน้ำลึกสงขลา สะพานติณสูลานนท์ ถนนลพบุรีราเมศวร์ และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ประกอบกับนโยบายและแนวทางที่มอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทำงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และในปัจจุบันได้มีการจัดทำแผนพัฒนาในระดับภูมิภาค ระดับอนุภาค และระดับจังหวัด ซึ่งเป็นแผนที่ต่อเนื่องจากแผนระดับบนลงมา จังหวัดสงขลามีส่วนร่วมอยู่ในทุกระดับของแผน โดยเนื้อหาของแผนจะเน้นไปที่กลยุทธ์ในการพัฒนา มุ่งให้จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางทางการค้าการลงทุน การคมนาคมขนส่ง เป็นศูนย์กลางการวิจัยและพัฒนา ยางพารา (rubber city) และส่งเสริมแผนพัฒนาโครงการ land bridge เชื่อมระหว่างท่าเรือสงขลา กับท่าเรือปากบารา จังหวัดสตูลให้ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ยังมีนโยบายความร่วมมือระหว่างประเทศ จังหวัดสงขลามีส่วนร่วมอยู่ในแผนงานพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย ระหว่างประเทศ อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle: IMT-GT) มีวัตถุประสงค์ทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้แก่ภูมิภาค ในส่วนของประเทศไทยได้รับบทบาทให้เป็นศูนย์กลางทางการท่องเที่ยว และการผลิตอาหารฮาลาล ในเขตเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ ซึ่งผลของนโยบายและแผนต่าง ๆ มีความสำคัญอย่างมากในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ และในบางครั้งผลกระทบทางด้านนโยบายและแผนไม่สามารถใช้แนวทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาอธิบายได้ อาจจะทำให้เศรษฐกิจมีความมั่นคง หรือบางครั้งอาจจะทำให้เศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยที่ไม่สามารถคาดคะเนล่วงหน้าได้ (คำพล พัวพาณิชย์, 2535, น. 10-1) ดังนั้นนโยบายและแผนต่าง ๆ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเมืองเป็นอย่างมาก

จากปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ได้กล่าวสรุปมาทั้งหมดนี้ เป็นผลทำให้อำเภอเมืองสงขลาเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านกายภาพ และทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

2) จากผลทางด้านปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนามา ทำให้พื้นที่อำเภอเมืองสงขลาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ และการเปลี่ยนแปลงทางด้านการพัฒนาที่ดินในทุก ๆ รูปแบบเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทั้งด้านที่อยู่อาศัย แหล่งอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ โดยสามารถสรุปการพัฒนาที่ดินที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2538 และ พ.ศ. 2538 ได้ดังนี้

สถานการณ์ด้านที่อยู่อาศัยก่อน พ.ศ. 2533 พื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยที่ใหญ่ที่สุด ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของอำเภอเมืองสงขลา บริเวณย่านการค้าดั้งเดิม และมีชุมชนเล็ก ๆ ตั้งอยู่รอบ ๆ เพราะต้องการความสะดวกสบายจากการคมนาคมขนส่งในเมืองมากกว่าบริเวณรอบนอกเมือง (วิชัย ศรีคำ, 2548, น. 64) ลักษณะที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นตึกแถวที่ใช้ทำการค้าและเป็นที่อยู่อาศัย ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2538 ที่อยู่อาศัยเริ่มมีการขยายตัวจากย่านการค้าดั้งเดิมลงมาทางด้านทิศใต้ และ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตามแนวถนนกาญจนวนิช และถนนสายสงขลา-จะนะ ในเขตตำบลพะวง ตำบลเขารูปช้าง และตำบลเกาะแก้ว โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ที่เป็นป่าชายเลนเดิมที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลพะวง มีที่อยู่อาศัยรุกเข้าไปในพื้นที่ เริ่มมีโครงการบ้านจัดสรร โดยมีรูปแบบที่อยู่อาศัยเป็นทาวเฮ้าส์ แต่ไม่มีการขออนุญาตจัดสรรที่ดิน หลังจากนั้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2538 จนถึง พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา การพัฒนาที่อยู่อาศัยก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีลักษณะการขยายตัวไปตามแนวถนนกาญจนวนิช ที่มุ่งหน้าไปอำเภอหาดใหญ่ บริเวณห้าแยกเกาะยอ และตามแนวถนนสาย 408 (สงขลา-จะนะ) บริเวณบ้านสวนตุล ซึ่งในช่วงนี้สถานการณ์การบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนค่อนข้างรุนแรง โดยมีการรุกเข้าไปจนเกือบเต็มพื้นที่ เริ่มมีโครงการบ้านจัดสรร แต่มีการขออนุญาตจัดสรรที่ดินเพียงแค่ 5 โครงการ ยังคงมีโครงการอีกจำนวนมากที่ไม่ได้ขออนุญาตจัดสรรที่ดิน ลักษณะการพัฒนาที่อยู่อาศัยมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น คือ เป็นทั้งบ้านเดี่ยว ทาวเฮ้าส์ ห้องพัก และอพาร์ทเมนต์ จากการที่การพัฒนาที่อยู่อาศัยเริ่มกระจายตัวออกนอกเขตเมือง ทำให้แนวโน้มที่อยู่อาศัยในเขตเมืองสงขลาคล้ายคลึงกับรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของเมืองต่าง ๆ ในประเทศที่พัฒนาแล้วมากขึ้นเรื่อย ๆ (วิชัย ศรีคำ, 2548, น. 65)

แหล่งอุตสาหกรรม มีการนำที่ดินมาใช้ประโยชน์สำหรับเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับพื้นที่เมืองทั้งหมด แต่เป็นการใช้ที่ดินที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจเมืองเป็นอย่างมาก (วิชัย ศรีคำ, 2548, น. 66) โดยในอำเภอเมืองสงขลา ก่อน พ.ศ. 2533 โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ตั้งอยู่ติดกับชายฝั่งอ่าวไทย ในเขตตำบลเขารูปช้าง และบริเวณท่าเรือประมงสงขลา ในช่วงนี้การผลิตภาคอุตสาหกรรมอยู่ในประเภทของ แปรรูปอาหารทะเล และทำน้ำแข็ง เป็นหลัก ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2538 แนวโน้มโรงงานอุตสาหกรรมบริเวณชายฝั่งอ่าวไทย เริ่ม

ขยายลงมาทางทิศใต้ บริเวณตำบลเกาะแก้ว ประเภทของอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้น คือ ด้านการก่อสร้าง โรงปูน ทำเสาเข็ม เป็นต้น หลังจากนั้น พ.ศ. 2538 ถึง พ.ศ. 2550 เกิดพื้นที่แหล่งอุตสาหกรรมใหม่บริเวณห้าแยกเกาะยอ เขตตำบลพะวง ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นที่ราบ เหมาะสำหรับการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม แนวโน้มประเภทของอุตสาหกรรมช่วงนี้คือ ฐานอุตสาหกรรมน้ำมัน ถมดิน แต่ปัจจุบันพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมบริเวณท่าเรือประมงสงขลา ได้ก่อมลพิษ ทั้งการปล่อยน้ำเสีย การส่งกลิ่นเหม็น สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนบริเวณโดยรอบ

พาณิชยกรรม เป็นรูปแบบที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด มีการนำที่ดินในเขตเมืองมาใช้ประกอบกิจกรรมทางการค้าน้อยมาก มีการใช้ที่ดินในย่านการค้าเกือบทุกรางนี้ โดยขยายตัวออกไปทั้งแนวนอน และแนวตั้ง (วิชัย ศรีคำ, 2548, น. 69) พื้นที่พาณิชยกรรมที่สำคัญก็ยังคงอยู่ในพื้นที่เดิม คือ ย่านการค้าดั้งเดิมหรือบริเวณตำบลบ่อยาง โดยช่วงระยะหลังเริ่มมีห้างสรรพสินค้าขนาดเล็ก และขนาดกลาง สถานบันเทิง ผับ บาร์ เกิดขึ้น ด้านสถานที่ราชการที่ตั้งอยู่บริเวณโดยรอบของแหล่งพาณิชยกรรมมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นพื้นที่เนื้อเดียวกับย่านการค้า เพื่อให้เกิดความรวดเร็วเกี่ยวกับการติดต่อประสานงาน (วิชัย ศรีคำ, 2548, น. 72) แต่ที่น่าสนใจคือ พื้นที่ชุมชนโบราณ บริเวณถนนนครนอก และถนนนางงาม ยังคงรักษารูปแบบชุมชนดั้งเดิมไว้ และยังคงสภาพบ้านเรือนที่สวยงามไว้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์

สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ก่อน พ.ศ. 2533 มีสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ ที่สำคัญตั้งอยู่ทิศเหนือสุดของอำเภอเมืองสงขลา คือ บริเวณอนุสาวรีย์กรมหลวงชุมพร ๙ แหยมสมิหลา ซึ่งมีขนาดพื้นที่ไม่กว้างมาก หลังจากปี พ.ศ. 2538 เริ่มมีพื้นที่สีเขียวที่ให้บริการให้แก่ประชาชนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ได้แก่ สวนสัตว์สงขลา พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวยังมีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับผู้มาเยี่ยมชมได้อีกด้วย และมีการปรับสภาพพื้นที่บริเวณริมชายหาดอย่างเป็นระเบียบ สะอาด และสวยงาม เป็นพื้นที่สีเขียวให้แก่ประชาชนในพื้นที่

3) จากปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาดินที่ได้กล่าวสรุปมาทั้งข้างต้น มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ จากนโยบายและการลงทุนพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม ทำให้การผลิตภาคอุตสาหกรรมเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ เห็นได้ชัดจากการวิเคราะห์หาค่าความชำนาญพิเศษ (LQ) ตั้งแต่ พ.ศ. 2536-2550 ภาคการผลิตอุตสาหกรรมเป็นสาขาการผลิตที่เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ให้แก่จังหวัดสงขลาอย่างต่อเนื่องจนเป็นสาขาการผลิตหลักในปัจจุบัน ประกอบกับภาคการค้าและบริการก็ยังคงมีความแข็งแกร่ง คอย

สนับสนุนภาคอุตสาหกรรมในการเพิ่มผลผลิต ส่วนภาคการเกษตรกรรมเริ่มลดบทบาทลง แต่พืชเศรษฐกิจที่ยังคงมีความสำคัญในพื้นที่ คือ ยางพารา ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ทางด้านทิศใต้ของอำเภอเมืองสงขลา บริเวณเขตตำบลพะวง ตำบลเกาะแก้ว และตำบลทุ่งหวัง ยังคงเป็นส่วนยางพารา ด้านการประมงระยะหลังเริ่มจะซบเซา แต่เป็นผลมาจากปัจจัยด้านอื่น ๆ อาทิเช่น ราคา น้ำมัน สัตว์ทะเลลดน้อยลง ในส่วนของรายได้จังหวัดหรือผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีมูลค่าสูงที่สุดในภาคใต้ รายได้ส่วนหนึ่งมาจากด้านศุลกากรที่มีสินค้าเข้า-ออก โดยเฉพาะด้านศุลกากรสงขลาที่ตั้งอยู่บริเวณท่าเรือน้ำลึกสงขลา มีสินค้าส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา สัตว์น้ำแช่แข็ง น้ำมันดิบ และไม้ยางพาราแปรรูป

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ตั้งแต่ พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา ประชากรในอำเภอเมืองสงขลาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนถึง พ.ศ. 2547 ประชากรลดลงและหลังจากนั้นจำนวนประชากรเริ่มคงที่ (จากการสัมภาษณ์ ปลัดอำเภอเมืองสงขลา พบว่า ช่วงที่ประชากรลดลงส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเมืองท้องถิ่นที่ทำให้ประชากรย้ายเพียงซื้อในทะเบียนบ้าน แต่ตัวตนยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลา) เช่นเดียวกับจำนวนครัวเรือน แต่เมื่อจำแนกวิเคราะห์รายตำบล พบว่าตำบลบ่อหยงเป็นตำบลเดียวที่มีจำนวนประชากรลดลง มีอัตราการเพิ่มของจำนวนครัวเรือนต่ำที่สุด และความหนาแน่นของประชากรลดลง แต่ประชากรรอบนอกเขตเมือง ในตำบลพะวง และตำบลเขารูปข้างเพิ่มขึ้น จำนวนครัวเรือน และความหนาแน่นก็เพิ่มในอัตราที่สูงที่สุดในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลา อันเนื่องมาจากประชากรในเขตเมืองส่วนหนึ่งที่ต้องการสร้างครอบครัวใหม่หรือต้องการบ้านหลังใหม่ ได้ย้ายออกมาอาศัยยังพื้นที่รอบนอกเขตเมือง และผู้ที่ย้ายมาจากพื้นที่จังหวัดอื่น ไม่ว่าจะย้ายมาเพื่อหาแหล่งงาน หนีภัยความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีแนวโน้มย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่รอบนอกเขตเมืองเช่นกัน โดยเฉพาะบริเวณตำบลพะวง และตำบลเขารูปข้าง ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านอื่น ๆ สรุปได้ว่า สถานการณ์ด้านการศึกษายังอยู่ในระดับที่มีคุณภาพในพื้นที่มีการศึกษาทุกระดับ ประชาชนนอกพื้นที่นิยมส่งบุตรหลานมาเรียนในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลา ด้านสาธารณสุขมีเครื่องมือที่ทันสมัย สามารถรองรับผู้ป่วยได้ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ด้านสาธารณสุขโรค ไฟฟ้ามีปริมาณความต้องการใช้สูงขึ้น โดยเฉพาะในหน่วยครัวเรือนมีความต้องการใช้ไฟฟ้าในอัตราที่เพิ่มขึ้นสูงสุด สอดคล้องกับความต้องการใช้น้ำประปา ในด้านสถานภาพการทำงาน มีสถานภาพนายจ้างเพิ่มขึ้นในจังหวัดสงขลาในอัตราที่สูงที่สุด เนื่องมาจากความคึกคักทางด้านการค้าของจังหวัดสงขลา ทำให้ประชาชนต้องการเป็นเจ้าของธุรกิจเพิ่มมากขึ้น

ด้านความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตประจำวัน จากการเปรียบเทียบคดีที่เกิดขึ้น อำเภอเมืองเริ่มมีความปลอดภัยลดน้อยลง โดยเฉพาะระยะหลังอำเภอเมืองสงขลาถูกจับจ้องจากกลุ่มก่อการร้าย ในการเข้ามาก่อเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ เพื่อที่ว่าหากก่อเหตุในเมืองใหญ่ จะทำให้เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป ผลจากเหตุการณ์ความไม่สงบทำให้สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวเริ่มซบเซาลง โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่เดินทางมาท่องเที่ยวลดน้อยลง

4) เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วง พ.ศ. 2536-2550 พบว่า อำเภอเมืองสงขลา มีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับจังหวัดอย่างมหาศาล ทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูง ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายและแผนต่าง ๆ ของทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ที่กำหนดให้จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางทางการค้า และการลงทุนในภูมิภาค ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ พื้นที่เขตเมืองมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเมืองได้ขยายออกไปยังรอบนอกเขตเมืองลงมาทางทิศใต้ และทิศตะวันตกเฉียงใต้ โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยที่อยู่บริเวณรอบนอกเขตเมือง ที่มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การขยายตัวของเมืองได้ก่อปัญหาให้แก่เมืองอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการรุกล้ำพื้นที่ป่าชายเลน โครงการที่อยู่อาศัยไม่ทำการขออนุญาตจัดสรรที่ดิน โรงงานอุตสาหกรรมสร้างมลพิษแก่บริเวณพื้นที่โดยรอบ และการใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภท เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อเมืองทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทำให้ทราบว่าถึงแม้สภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดสงขลาจะเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในทางกายภาพกลับเกิดปัญหา ทั้งปัญหาด้านการใช้ที่ดิน การหลีกเลี่ยงกฎหมาย การแย่งชิงทรัพยากร การก่อมลพิษ และคาดการณ์ว่าในอนาคตถ้ายังไม่มีแนวทางการแก้ไขที่ถูกต้อง เมืองสงขลาจะเกิดปัญหาทางกายภาพเพิ่มขึ้นอีกมากมายในหลากหลายมิติ

6.2 ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

6.2.1 เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับมาตรการทางผังเมือง

จากผลการศึกษา ทำให้ทราบถึงการพัฒนาที่ดินที่เกิดขึ้นในอำเภอเมืองสงขลา ที่ทำให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อเมือง มาตรการที่ผู้วิจัยคิดว่าสามารถควบคุมการพัฒนาที่ดินให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและยั่งยืน คือ มาตรการทางผังเมือง ซึ่งในปัจจุบันอำเภอเมืองสงขลา มีผังเมืองรวม

เมืองสงขลาบังคับใช้อยู่ แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการบังคับใช้เท่าที่ควร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับมาตรการทางผังเมืองดังนี้ ดังนี้

1) เนื่องจากการบังคับใช้ประโยชน์ที่ดินในอำเภอเมืองสงขลา ยังไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงได้เสนอแนะนโยบายโดยการกำหนดการบังคับใช้ประโยชน์ที่ดินในอำเภอเมืองสงขลา ในการจัดวางผังเมืองในครั้งต่อไป ดังนี้

(1) ด้านที่อยู่อาศัย ควรกำหนดเขตการตั้งชุมชนไว้ล่วงหน้าในพื้นที่ที่แน่นอน เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต โดยเฉพาะพื้นที่ป่าชายเลนเดิม ที่ถูกรุกเข้าไปสร้างที่อยู่อาศัยจนเก็บเต็มพื้นที่

(2) ควรจัดระบบโครงข่ายคมนาคม เพื่อเชื่อมโยงการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภท และเป็นแนวในการวางระบบของสาธารณูปโภคอื่น ๆ ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ เป็นต้น

(3) ด้านอุตสาหกรรม ควรจัดเป็นย่านหรือนิคมอุตสาหกรรม เพื่อความสะดวกในการจัดระบบต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟแรงสูง น้ำ โทรศัพท์ โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณตำบลพะวง ตำบลเขารูปช้าง และตำบลทุ่งหวัง มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีการคมนาคมขนส่งที่สะดวก และยังมีชุมชนเกิดขึ้นไม่มากนัก เหมาะสำหรับเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม และจัดให้มีบริการพื้นฐานที่สมบูรณ์ เช่น มีบริการสาธารณูปโภค สถานพักผ่อนหย่อนใจ สถานศึกษา สถานพยาบาล การระบายน้ำ

(4) ไม่ควรตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตเมืองหรือใกล้กับสถานชุมชน สถานที่ราชการ สถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนสถานพักผ่อนหย่อนใจ และควรมีระบบควบคุมมลภาวะ กล่าวคือ มีการควบคุมการกำจัดน้ำเสีย การทิ้งสิ่งปฏิกูล การควบคุมไม่ให้มีการทิ้งโลหะหนักลงในลำคลอง และทะเลสาบสงขลา การกำจัดเสียง กลิ่นและควัน เป็นต้น

(5) สนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่า บริเวณถนนนครนอก และถนนนางงาม ซึ่งมีบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม

(6) จากสถิติด้านโครงสร้างอายุ อำเภอเมืองสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีแนวโน้มเป็นสังคมของผู้สูงอายุ มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ควรมีการจัดโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับประชากรผู้สูงอายุ อาทิเช่น สวนสาธารณะที่มีพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกาย โรงพยาบาลที่ให้บริการแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เป็นต้น

(7) สนับสนุนให้มีการวางผังเมืองรวมของชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ

2) แนวทางในการประสานความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายในการจัดวางผังเมือง ซึ่งขั้นตอนหนึ่งในการจัดวางผังเมือง คือ การวางผังในแต่ละท้องที่ใดก็ตาม ในข้อบังคับผังเมืองจะเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการวางผังในพื้นที่ของตนเอง แต่จากประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ในการจัดวางผังเมือง พบว่า นักลงทุนพัฒนาที่ดิน ไม่ได้ให้ความร่วมมือ ไม่รู้ข่าวการประชุม หรือ ไม่ได้ได้ถูกเชิญให้เข้าประชุม ประเด็นนี้น่าสนใจมาก ซึ่งหากได้รับความร่วมมือจากนักลงทุนพัฒนาที่ดินเข้าร่วมการประชุม อาจจะทำให้บุคคลกลุ่มนี้เข้าใจถึงมาตรการทางผังเมือง ที่มีไว้เพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะ ต้องการทำให้บ้านเมืองมีความเป็นระเบียบ ให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ได้มีไว้เพื่อสร้างผลประโยชน์ให้คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ปฏิบัติตามมาตรการทางผังเมือง ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า หากนักลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ให้ความร่วมมือ อาจจะช่วยวิธีการประชุมพิเศษ 2 ฝ่ายระหว่างนักผังเมืองกับนักลงทุนพัฒนาที่ดิน ช่วยกันระดมความคิดในการพัฒนาเมือง เพื่อให้ทุกฝ่ายเสียผลประโยชน์น้อยที่สุด และผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับเมืองสงขลา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งก็ต้องขึ้นอยู่กับทางเจ้าหน้าที่ผังเมืองที่จะต้องให้ความสำคัญกับบุคคลกลุ่มนี้ด้วย หาวีธีการที่จะทำให้บุคคลเหล่านี้ลดอคติที่มีต่อผังเมือง

6.2.2 เสนอแนะแนวทางการวางแผนนโยบายและแผนพัฒนาเมือง

1) สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาทางด้านกายภาพในปัจจุบัน เนื่องมาจากการพัฒนาเมืองส่วนใหญ่ได้ดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้ในระดับสูง เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งแผนดังกล่าว ได้วางกรอบการพัฒนาในเชิงนโยบายไว้อย่างกว้าง ๆ ไม่ได้มีความเชี่ยวชาญหรือคุ้นเคยกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่โดยตรง จึงทำให้บางครั้งนโยบายหรือแผนไม่สามารถใช้ให้เกิดประสิทธิภาพได้จริงในพื้นที่ และอาจจะก่อให้เกิดปัญหาโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ดังนั้นในการวางแผนพัฒนาเมือง ควรที่จะมีการวางแผนเชิงปฏิบัติการ ให้ความสำคัญกับการลงพื้นที่สำรวจ สังเกต และเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อเป็นฐานข้อมูลที่ตรงตามข้อเท็จจริงกับพื้นที่ ใช้สำหรับจัดทำแผนและนโยบาย หรืออีกวิธีการหนึ่ง ควรให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่รับผิดชอบในพื้นที่โดยตรง ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ของตนเองในทุก ๆ ขั้นตอนของการวางแผน

2) จากภาพรวมของอำเภอสงขลาทำให้ทราบว่า เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านภูมิประเทศ ด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบที่

ทำให้อำเภอเมืองสงขลามีขีดความสามารถในการแข่งขัน แต่ในความหลากหลายของเมืองนี้อาจจะทำให้อำเภอเมืองสงขลาไม่ทราบจุดยืนที่แท้จริงของเมืองตนเองในปัจจุบัน ซึ่งเดิมที่อำเภอเมืองสงขลาถูกกำหนดให้เป็น “เมืองแห่งศูนย์กลางทางราชการ” แต่จากสภาพปัจจุบันดังที่ได้กล่าวมา เมืองสงขลาเริ่มมีความหลากหลายทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากที่เคยเป็นเมืองค่อนข้างสงบ เริ่มเป็นเมืองที่มีความวุ่นวาย ดังนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกลับมาทบทวนบทบาทของอำเภอเมืองสงขลา กำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองโดยไม่มองข้ามข้อดีในอดีต พร้อมทั้งกำหนดว่าเมืองสงขลาควรเป็นเมืองแห่งการพัฒนาทางด้านใด เพื่อให้การพัฒนาเมืองสงขลาเป็นไปอย่างยั่งยืน เป็นเมืองที่น่าอยู่สำหรับคนสงขลา

3) ในการที่จะพัฒนาเมืองใดเมืองหนึ่ง หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบไม่ได้มีเพียงหน่วยงานเดียว ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และระดมความคิด เพื่อให้การพัฒนาเมืองเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด หน่วยงานที่สำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาเมือง ยกตัวอย่างอำเภอเมืองสงขลา คือ ฝ่ายปกครองอำเภอเมืองสงขลา โยธาธิการและผังเมืองสงขลา กรมที่ดินสงขลา ธนารักษ์สงขลา สภาพัฒนาฯ กรมพัฒนาที่ดินสงขลา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสงขลา

6.2.3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

1) จากการวิเคราะห์ส่วนแบ่งและส่วนโอน ด้วยเทคนิค shift and share analysis (หน้า 97-98) พบว่า สาขาการผลิตในจังหวัดสงขลาที่ควรสนับสนุนและส่งเสริม ได้แก่ การประมง การไฟฟ้า ก๊าซ และประปา การผลิตอุตสาหกรรม การบริการชุมชน สังคม และบริการส่วนบุคคลอื่น ๆ และการโรงแรมและภัตตาคาร

2) ภาครัฐควรผลักดันให้โครงการ land bridge ที่เชื่อมระหว่างท่าเรือสงขลา และท่าเรือปากบารา ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าที่สำคัญของภูมิภาค และกระตุ้นให้เกิดการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจในพื้นที่

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1) สำหรับอำเภอเมืองสงขลาโดยเฉพาะในพื้นที่เขตเทศบาลนครสงขลา มีแนวโน้มการขยายตัวอย่างต่อเนื่องในอนาคต ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเรื่องโครงข่ายระบบสาธารณูปโภค

และสาธารณูปการ ที่ให้บริการกับประชาชนว่ามีเพียงพอหรือไม่ และประสบปัญหาอะไรบ้าง เพื่อเสนอเป็นแนวทางการวางแผนขยายระบบสาธารณูปโภคในเขตเมืองให้เพียงพอกับความต้องการของประชาชนที่เพิ่มขึ้นในอนาคต

2) เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดด้านข้อมูลแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่มีความละเอียดเพียงพอในการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเมือง เป็นข้อมูลที่เน้นทางการเกษตร มีรายละเอียดส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เกษตรกรรมต่าง ๆ ถ้าต้องการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองจึงควรใช้ข้อมูลจากกรมผังเมือง เพราะมีการแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเมืองไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ควรวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลการสัมภาษณ์และสำรวจภาคสนาม เพื่อให้ผลการศึกษามีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ควรคำนึงถึงระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา